

Väitösikkuna

Jouni Häkli

Kylätoiminta maaseudun hallintarationaliteettina

Kaisu Kumpulainen:

Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen, Jyväskylän tutkimuskeskus, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 457, Jyväskylä, 2012. (165 s.)

Kaisu Kumpulaisen väitöskirja tarkastelee suomalaisen maaseudun muutosta ja erityisesti paikallisia pyrkimyksiä vastata muutoksen tuomiin haasteisiin kylätoiminnan keinoin. Suomalainen yhteiskunta on muuttunut noin sadassa vuodessa alkutuotantovaltaisesta ensin teollistuneeksi ja palvelutuotantovaltaiseksi ja sittemmin myös tietoteolliseksi yhteiskunnaksi. Yhdyskuntarakenteen muutoksen näkökulmasta kehitys kiteytyy kaupungistumisen trendiksi, joka eri syistä on Suomessa edennyt hieman useimpia teollisia länsimaita hitaammin. Murros tässä suhteessa tapahtui 1960-luvulla, jolloin maatalouden tuottavuus koneellistumisen myötä vähensi maaseudun työpaikkoja ja synnytti mittavan muuttoliikkeen pääkaupunkiseudulle, asutuskeskuksiin ja Ruotsiin.

Kaupungistumisen käänköpuolena oli maaseudun väestön väheneminen ja suhteellinen ikääntymisen nuorten poismuuton seurauksena. Tästä aiheutunut monien julkisten ja yksityisten palvelujen hiipuminen jatkuu paikoin yhä. Maaseudun kehityskuva ei toki ole ollut yhtenäinen, sillä kaupunkien läheisen maaseudun tilanne on heikentynyt hitaammin kuin syrjäisen maaseudun. Myös maan eri osien välillä on alueellisia eroja siten, että maaseudun rakennemuutos on ollut rajuinta itäisessä ja pohjoisessa Suomessa.

Nykymuotoinen ja sitä edeltänyt yhdistysmuotoinen kylätoiminta nousivat vastaamaan tähän maaseudun muutokseen, tavoitteenaan kehittää maaseudun väestön elinoloja, yhteisöllisyyttä ja palveluita. Tähän ilmiökenttään pureutuu myös Kaisu Kumpulaisen väitöskirja. Sen lähtökohtana on suomalaisen kylätoiminnan ”menestystarina”,

joka etenkin numeroiden valossa vaikuttaa onnistuneelta kamppailulta maaseutua ihmisistä ja toiminnoista tyhjentävää kehitystä vastaan. Aktiivisesti toimivia kyläyhdistyksiä on Suomessa liki kolme tuhatta, ja niiden taloudellisen toiminnan volyymi on kymmeniä miljoonia euroja. Lisäksi rekisteröimättömiä kylätoimikuntia on noin tuhat. Jonkinlainen kylätoiminta kattaa siis lähes kaikki Suomen 3900 kylää. Kylätoiminta on kolmessa vuosikymmenessä kehittynyt löyhästi organisoidusta yhdistystoiminnasta yhä tiiviimmäksi osaksi suomalaista ja eurooppalaista maaseutupoliittikkaa valtakunnallisine kehittämisohjelmineen ja LEADER-hankerahoituksineen.

Suomalaisen kylätoiminnan suuressa kertomuksessa on siis erinomaiset sankaritarinan ainekset. Onhan sankarillista kamppailua sisukkaasti ylivoimaisilta näyttävien haasteiden edessä ja kenties jopa nousta vaikeuksien yläpuolelle ja kääntää kehityksen suunta myönteiseksi. Menestyksestä tai ei, kylätoiminta on osoitus kansalaisten halusta toimia elinympäristöjensä ja kotipaikkojensa hyväksi. Maaseudun kehitystä seurannut tutkija voisi tässä kohtaa laittaa Kumpulaisen kirjan kiinni ja todeta että tämän kaiken me jo tiedämme. Lukijan onneksi Kumpulainen ei työssään kuitenkaan kertaakaan tätä hyvin tunnettua maaseudun kehitystarinaa, vaan pyrkii nimenomaisesti tarkastelemaan kylätoimintaa aivan eri suunnasta.

Kumpulaisen laatima tutkimus on perinteinen monografiamuotoinen tutkimusraportti. Noin puoleltoista sataa tekstisivua on jaettu yhdeksään pääluukuun, joista kolme ensimmäistä on käytetty johdantoon ja työn teoreettiseen ja metodolo-

giseen asemoimiseen. Seuraavat luvut sisältävät neljä toisiinsa liittyvää kylätoiminnan empiiristä tarkastelua ja niitä kokoavan keskustelun loppusanoineen. Työssä on monipolvinen teoreettinen taustoitus, joka luo yhtäältä monitahoisen mutta toisaalta ytimeltään selkeän näkökulman dokumentti- ja haastatteluaineistoihin perustuviin empiirisiin analyyseihin.

Kumpulainen väitöskirja ammentaa teoreettisia välineitä maaseutututkimuksen lisäksi ensisijaisesti hallinnan sosiaalitieteellisen tutkimuksen ja ihmismaantieteen piiristä. Maaseudun tutkimuskentässä työ kuuluu selkeästi tutkimusalan kriittiseen osaan, jossa lähtökohtana on haastaa vallitsevia ajattelutapoja. Työn keskeisiä teoreettisia auktoriteetteja ovatkin erityisesti ranskalaiset teoreetikot Henri Lefebvre ja Michel Foucault. Valittua painotusta ja teoreettisten näkökulmien yhteen sovittamista voi pitää pääosin onnistuneena vaikkakin Lefebvren anti aineiston analyyseissä jää hieman foucaultlaisen tutkimusotteen varjoon. Keskustelu hallinnasta on osaavaa ja työn hallintarationaliteettia painottava näkökulma kantaa selvästi punaisena lankana läpi työn.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tavoitteena on todentaa suomalaisen kylätoiminnan piirissä toteutuva hallintarationaliteetti, jonka tekijä kiteyttää käsitteeseen ”aktiivinen kylä”. Aktiivisen kylän rakentumista ja vaikutuksia pyritään työssä valottamaan monitasoisena prosessina käyttäen apuna aineistotriangulaatiota. Tässä suhteessa työ onnistuu monelta osin. Se muodostaa teoreettisesti perustellun ja kriittisen näkökulman kylätoiminnan ja maaseudun kehittämisen väliseen suhteeseen ja esittää rohkean puheenvuoron suomalaisessa maaseutututkimuksen kentässä. Kumpulaisen työ onkin tervetullut lisä Foucault’n ajattelusta ammentavaan maaseudun ja kylätoiminnan tutkimukseen. Työ tekee raikkaalla tavalla näkyväksi valtasuhteita, jotka sisältyvät (lähes) kyseenalaistamattomiin kehitystavoitteisiin ja kylätoiminnalle annettuihin merkityksiin.

On kuitenkin todettava, että tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana toimiva ja sinänsä perustellusti valittu foucaultlainen hallinta-analytiikka saa paikka paikoin liiankin voimakkaan tulkintoja ohjaavan roolin. Tämä on varsin tavallinen ongelma hallinnan kriittisen analyysissa. Hallintarationaliteettia aineistosta esiin tulkitseva tutkija on usein taipuvainen korostamaan niitä havaintoja, jotka tukevat valittua teoreettista tulkintatapaa. Lähestyessään maailmaa foucaultlaisittain, tutkija tulee asemoineeksi itsensä tulkintahorisonttiin, johon ei näytä mahtuvan muita näkökulmia kuin

tälle ominainen pessimistinen todellisuuskuva. Vaikutusvaltainen nykymaantieteilijä Nigel Thrift (2000: 269) on kiteyttänyt tämän anekdootiksi, jonka mukaan ”*In Foucault country, it always seems to be raining*” (Foucault -maassa sataa aina).

Näin Kumpulainenkin päätyy työssään varsin marraskuiseen tulkintaan suomalaisesta kylätoiminnasta sisäistettyä hallintarationaliteettia toteuttavana joukkona valtatekniikoita. Korostettakoon, että tulkinta on mielestäni oikeansuuntainen, raikkaan kriittinen ja rohkea. Se tuo hyvin esiin sellaisen yhteiskunnallisen ohjauksen voiman, joka toteutuu ihmisten omaksumina subjektiviteetteina, eli käsityksinä itsestä ja siitä mikä itselle on hyväksi. Tällöinhän vallalla ei ole muita kasvoja kuin ne jotka aamuisin katsovat takaisin kylpyhuoneen peilistä. Juuri tiettyjen rationaliteettien omaksuminen oman toiminnan säätämisen ohjenuoraksi ja tämän luonnollistuminen järkeväksi toimintatavaksi on ajallemme ominainen (itse)hallinnan muoto. Se ei siis suinkaan rajoitu kylätoimintaan vaan toteutuu monissa yhteiskunnallisen säätelyn muodoissa, jotka korostavat yksilöiden vapautta huolehtia itsestään ja jotka siten kurkottavat ihmisten minuuteen saakka. Tämä hallintavallan muoto perustuu siihen, ettei sitä tunnisteta valtana vaan järkenä. Sillä ei siis ole kasvoja, jotka paljastaisivat vallan auktoriteettina, jota voi vastustaa.

Kumpulainen tekee väitöskirjansa aineistoista useita perusteltuja tulkintoja, jotka tekevät kylätoimintaa ohjaavan hallintarationaliteetin kasvottoman vallan näkyväksi. Lukijan on kuitenkin vaikea välttää vaikutelmaa, että joidenkin aineistonäytteiden kohdalla olisi ollut mahdollista korostaa myös toisenlaisia havaintoja ja tulkintoja. Näissä tapauksissa kylätoiminnan aktiiveilla on kenties ollut hieman selkeämpi kuva toimintaansa ohjaavasta auktoriteetista kuin teoria sisäistetyistä rationaliteetista antaisi ymmärtää. Samalla kylätoiminnassa voisikin ilmetä piirteitä sellaisesta poliittisesta toimijuudesta, jota hallintarationaliteetin sisäistäminen ei ole kyennyt lamauttamaan. Tämän Kumpulainen tuo esiin työnsä loppukeskustelussa (sivulla 134) todeten, ettei kylä yhteisösubjektina ole ”*omaksunut osaksi itsemäärittelyään kaikkia sille asetettuja poliittisia tavoitteita*” eikä hallintarationaliteetti näin ollen (vielä) toteudu tehokkaasti.

Maininta jää työn kokonaisuudessa sivulauseenomaiseksi vaikka sen kuvaama toimijuuden tila voi hyvinkin olla paljon merkittävämpi tekijä kylätoiminnan olemuksessa kuin Kumpulainen työssään esittää – kenties juuri se auringon säde Foucault-maassa, jonka avulla kylätoiminnassa mukana olevat kykenevät säilyttämään etäisyyden

itsensä ja virallisen maaseudun kehittämisyrikkymysten välillä. Tästä politiikan tilasta voi auaa myös toisiin toimimisen mahdollisuus.

Kumpulaisen tutkimuksessa on kuitenkin vahva teoreettinen ote ja kiistattomia metodologisia ja empiirisiä ansioita. Kylätoimintaohjelmien käyttäminen hallintapuheen ilmentäjänä onnistuu todentamaan hyvin sen, miten Suomen Kylätoimintary toimii kuin uusliberaalin hallintatavan mallioppilas, kaikki tämän hallintatavan totuudet toistaen. Myös toimijahaastatteluuissa on useita herkullisia otteita, joissa ilmenee sama sisäistetty rationaliteetti. Vuoden kylä -kilpailun käyttäminen ikkunana hallintarationaliteetin syntyyn ja pärtteisiin on erinomainen oivallus ja mallikas menetelmällinen ratkaisu.

Tutkimuksen loppusanoissa tekijä summailee tutkimuksensa tuloksia tavalla, joka ehkä hieman yllättäen ottaa etäisyyttä työn hallintarationaliteettiä korostavaan lähestymistapaan. Tästä syntyy vaikutelma, että kertomus kylätoiminnasta yksinomaan sisäistettynä hallintana on ollut tekijällekin liian synkkä ja toivoton. Niin tai näin, Kumpulainen tuo työnsä lopussa esille myös kylätoimintaan liittyviä mahdollisuuksia ja kehittämistarpeita, jotka lukija voi helpostikin tulkita kädenojennuksena poliittisen toiminnan ”pelivaralle”. Kaisu Kumpulaisen väitöskirja on kaiken kaikkiaan tervetullut kriittinen kontribuutio suomalaisen maaseutututkimukseen.

teettiä korostavaan lähestymistapaan. Tästä syntyy vaikutelma, että kertomus kylätoiminnasta yksinomaan sisäistettynä hallintana on ollut tekijällekin liian synkkä ja toivoton. Niin tai näin, Kumpulainen tuo työnsä lopussa esille myös kylätoimintaan liittyviä mahdollisuuksia ja kehittämistarpeita, jotka lukija voi helpostikin tulkita kädenojennuksena poliittisen toiminnan ”pelivaralle”. Kaisu Kumpulaisen väitöskirja on kaiken kaikkiaan tervetullut kriittinen kontribuutio suomalaisen maaseutututkimukseen.

Lähteet

Thrift, Nigel (2000). *Entanglements of power: shadows?* Teoksessa Sharp, Joanne, Routledge, Paul, Philo, Chris & Padison, Ronan (toim.) *Entanglements of power: geographies of domination/resistance*. Routledge, London, 269–278.

Pertti Lappalainen Kokemuksen ääniä

Pauliina Lehtonen:

Julkisesti uskottavat: kansalaisten kokemuksellinen tieto ja performatiiviset osallistumiskäytännöt, Acta Universitatis Tamperensis 1802, Tampere, 2013. (223 s.)

Pauliina Lehtonen on laatinut väitöskirjansa Tampereen yliopiston Viestinnän, median ja teatterin yksikössä. Työ on poikkitieteellinen tutkimus, johon tekijä on ottanut aineksia ennakkoluulottomasti viestinnän lisäksi ainakin sosiologiasta, tieteen ja teknologian tutkimuksesta, mutta yllättävän paljon myös politiologiasta. Tämä on mielenkiintoinen seikka. Tampereen yliopistossa harrastetaan ilmiselvää politiologista tutkimusta useassa yksikössä totutun politiikan tutkimuksen yksikön lisäksi. Nämä muut yksiköt rikastuttavat, monipuolistavat sekä tuovat uusia ja ajankohtaisia näkemyksiä perinteisen politiikan tutkimuksen rinnalle ja ohi.

Lehtosen väitöskirja liittyy ilmiöön, jota on alettu kutsua osallistuvaksi käännteeksi (*participative turn*). Ovathan kansalaisosallistumisen käytännön kokeilut ja niistä tehdyt tieteelliset tutkimukset olleet hyvin suosittuja parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Kokonaan oma ongelmansa on, miten julkisen hallinnon organisoimat osal-

listumishankkeet ovat onnistuneet. Käyttäköseni Pauliina Lehtosen termejä, kokevatko kansalaiset nämä osallistumishankkeet omikseen, kokevatko kansalaiset ne merkityksellisiksi.

Osallistumishankkeiden vilkastumiseen liittyy myös kansalaisyhteiskunnasta käytävän tieteellisen ja käytännöllisen keskustelun vilkastuminen. On helppo väittää, että myös Suomessa on käynnissä kansalaisyhteiskunnan sisältöä koskeva määrittelykamppailu. Monet tahot, esimerkiksi puolueet laidasta laitaan, tuntuvat olevan kovin suopeita kansalaisyhteiskunnan vahvistamiselle – mitä se sitten tarkoittaneekaan.

Keskustelu kansalaisosallistumisesta Suomessa liittyy tiiviisti 1990-luvun alkupuolella käynnistyneeseen perusoikeusudistukseen. Toisin sanoen osallistumista alettiin pitää kansalaisten perusoikeutena. Vuonna 1992 julkaistussa perusoikeuskomitean mietinnössä todetaan, että tuolloiseen hallitusmuotoon ei sisällynyt edes viittaussäännöstöä osallistumisoikeuksiin. Komitea katsoi, että osal-